

Nedeklaruojamo darbo problemos sprendimas Kroatijoje ir keturiose ES šalyse kandidatėse

Santrauka

Įvadas

Šios ataskaitos tikslas – sistemingai apžvelgti nedeklaruojamo darbo mastą ir pobūdį ir šios problemos sprendimo būdus Kroatijoje ir keturiose ES šalyse kandidatėse: Islandijoje, Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje, Juodkalnijoje ir Turkijoje. Ataskaitoje siekiama išanalizuoti nedeklaruojamo darbo mastą ir pobūdį šiose šalyse, parodyti, kaip organizuojama kova su nedeklaruojamu darbu, ir trumpai apžvelgti šių šalių taikomus politikos metodus ir priemones. Ataskaitoje šios penkios šalys visais įmanomais atvejais lyginamos su 27 ES valstybėmis narėmis (ES27).

Politinės aplinkybės

Nedeklaruojamo darbo mastas ir pobūdis

Kokius vertinimo metodus benaudotume, nedeklaruojamos ūkinės veiklos mastas Islandijoje yra mažesnis už vidutinį lygį 27 ES valstybėse narėse, o Kroatijoje, Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje, Juodkalnijoje ir Turkijoje viršija ES-27 vidurkį.

Nedeklaruojamo darbo pobūdis įvairiuose ES-27 regionuose yra skirtingas. Kiek galima nustatyti, šios penkios šalys atspindi Europos regionams būdingą nedeklaruojamo darbo aspektų įvairovę (pavyzdžiui, sektoriai, kuriuose nedeklaruojamo darbo mastas didžiausias, darbo pobūdis, asmenys, kurie dirba nedeklaruojamą darbą, ir motyvai imtis tokio darbo). Padėtis Islandijoje būdinga visoms šiaurinėms šalims, tuo tarpu likusiose keturiose šalyse esanti padėtis būdinga pietryčių Europos valstybėms narėms. Tačiau tam patvirtinti reikia tolesnių tyrimų. Vienas būdas padėčiai išsiaiškinti būtų atskira Eurobarometro apklausa šiose penkiose šalyse, arba Europos Komisija šias šalis galėtų įtraukti į būsimą antrąją Eurobarometro apklausą.

Prievolių vykdymo kliūtys

Metiniame Pasaulio banko verslo sąlygų tyrime „Doing Business“ analizuojama, kaip vietos verslininkams sekasi pradėti ir vykdyti mažo arba vidutinio masto verslą, laikantis taikomų reikalavimų. 2012 m. bendras visose 27 ES valstybėse narėse atlikto tyrimo rezultatas rodo, kad ES-27 užima 38 vietą tarp 183 tirtų šalių. Tai prastesnis rezultatas nei Islandijos (užimančios 9 vietą) ir Buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos (užimančios 22 vietą). Tačiau Juodkalnijoje (56 vieta), Turkijoje (71 vieta) ir Kroatijoje (80 vieta) užsiimti verslu yra sunkiau nei vidutiniškai visoje ES-27, todėl šiose šalyse verslui taikomas sąlygas būtina lengvinti.

Tiriant sąlygas verslui steigti nustatyta, jog Europos Sąjungai pagal bendrą visų 27 ES valstybių narių vidurkį tenka 66 vieta tarp 183 šalių. Tuo tarpu Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija užima 6 vietą kaip viena šalių, kuriose pradėti verslą lengviausia, ir pralenkia net geriausią šiuo atžvilgiu ES valstybę narę Airiją, kuri užima 13 vietą. Islandija yra 37 vietoje, o Juodkalnija, Turkija ir Kroatija – atitinkamai 47, 61 ir 67 vietoje. Nė vienoje iš tirtų penkių šalių sąlygos pradėti verslą nebuvo tokios nepalankios kaip Čekijoje, kuri užėmė 138 vietą tarp 183 tirtų šalių.

Tiriant mokesčių mokėjimo sąlygas nustatyta, jog Europos Sąjunga pagal bendrą 27 ES valstybių narių vidurkį užima 71 vietą, Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija – 6, Kroatija – 32 ir Islandija 35 vietą. Tačiau nė viena iš šių penkių šalių nepalenkė geriausios šioje kategorijoje ES valstybės narės Airijos, kuriai tenka 5 vieta. Mažosioms ir vidutinėms įmonėms vykdyti mokesťines prievoles sunkiau Turkijoje (79 vieta) ir Juodkalnijoje (108

vieta), bet nė viena ES valstybė narė šioje apklausoje neužėmė tokios žemos vietos kaip Rumunija (154 vieta).

Pagrindinės išvados

Kovos su nedeklaruojamu darbu organizavimas

Skirtingai nei 26 proc. Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių ir Šveicarijoje, nė vienoje iš minėtų penkių šalių nėra vienos įstatymų vykdymo priežiūros agentūros ar vieno centrinio koordinavimo komiteto, kuris būtų atsakingas už įvairių su nedeklaruojamu darbu kovojančių įstaigų koordinavimą. Jose šiuo atžvilgu vyrauja didesnis ar mažesnis fragmentiškumas. Trijose šių šalių kovą su nedeklaruojamu darbu koordinuoja viena valstybinė institucija: Turkijoje – Mokesčių administracija, Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje – Darbo inspekcija, Islandijoje – Vidaus mokesčių direktoratas. Kroatijoje ir Juodkalnijoje atsakomybė labiau išskaidyta, vienos pagrindinės institucijos nėra ir kiekviena įstaiga siekia savų tikslų.

Socialinių partnerių dalyvavimo kovoje su nedeklaruojamu darbu mastai taip pat skiriasi, nors visose penkiose šalyse tam tikrą trišalį socialinį dialogą pastebėti galima. Kroatijoje nuo 1994 m. veikia Ekonomikos ir socialinių reikalų taryba ir 2011 m. įsteigtas Socialinės partnerystės biuras. Nepaisant to, 2010 m. profesinės sąjungos šešiams mėnesiams pasitraukė iš Ekonomikos ir socialinių reikalų tarybos, protestuodamos, kad dialogas nepakankamai intensyvus. Juodkalnijoje socialiniai partneriai dalyvauja Socialinių reikalų taryboje. Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje, Turkijoje ir Islandijoje nėra jokios formalios tarybos, kuri palengvintų dialogą nedeklaruojamo darbo klausimu, nors socialiniai partneriai prisideda prie formuojamos politikos, veikdami įvairiose kampanijose ir iniciatyvose.

Politika nedeklaruojamo darbo atžvilgiu

Visose 27 ES valstybėse narėse nedeklaruojamą darbą siekiama panaikinti represiniais metodais. Tačiau pastaruoju metu Europos Komisija ėmė raginti taikyti palengvinančias priemones, skatinančias žmones nesiimti nedeklaruojamos ūkinės veiklos, o ją pradėjusius – savo veiklą įteisinti.

Nors represiniai metodai ir toliau turi didelę reikšmę sprendžiant nedeklaruojamo darbo problemą visose 27 ES valstybėse narėse ir palengvinančios priemonės paprastai laikomos mažiau svarbiomis, tokių priemonių populiarumas visame 27 ES valstybių narių priemonių repertuare yra skirtingas. Skirtumų šiuo atžvilgiu esama ir tarp šiame tyrime dalyvavusių šalių. Islandijoje palengvinančios priemonės svarbesnės negu keturiose pietrytinėse šalyse; palengvinančių priemonių populiarumas būdingas visoms Islandijos kaimyninėms šiaurinėms šalims. Keturios tirtos pietrytinės šalys kaip ir kitos pietinės ES valstybės narės daug lėčiau pripažįsta palengvinančių priemonių svarbą, nors tokių priemonių taikymo masto ir veiksmingumo atžvilgiu skirtumų tarp Buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos, Kroatijos, Juodkalnijos ir Turkijos pastebėti galima. Tačiau apskritai ištaisomosios priemonės šiose penkiose šalyse taikomos rečiau nei kitose 27 ES valstybėse narėse, ir švelnesnės priemonės, kuriomis siekiama skatinti vykdyti mokesčines prievoles, dar yra gana naujas dalykas.

Politikos orientyrai

Šios penkios šalys turi skirti daugiau reikšmės įvairesnėms griežtoms skatinimo priemonėms, padedančioms užkirsti kelią nedeklaruojamam darbui ir veiksmingai spręsti šią problemą, ir švelnesnėms priemonėms, skatinančioms laikytis mokesčių mokėjimo moralės. Nustatyta, kad šalyse su tvirtesnėmis darbo rinkos, socialinės apsaugos, persikirstymo ir lygybės priemonėmis nedeklaruojama ūkinė veikla yra mažesnio masto. Tuo galbūt galima bandyti paaiškinti, kodėl Islandijoje nedeklaruojamos ūkinės veiklos mastas yra mažesnis už 27 ES valstybių narių vidurkį, o Kroatijoje, Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje, Juodkalnijoje ir Turkijoje – didesnis ES-27 vidurkį.

Papildoma informacija

Ataskaita „*Tackling undeclared work in Croatia and four EU candidate countries*“ (Nedeklaruojamo darbo problemos sprendimas Kroatijoje ir keturiose ES šalyse kandidatėse) skelbiama adresu <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/242/en/1/EF13242EN.pdf>.

Daugiau informacijos kreipkitės į skyriaus vadovą Donald Storrį el. pašto adresu: dst@eurofound.europa.eu